SŁOWO WSTĘPNE

Oddawany do rąk czytelników zeszyt naukowy zatytułowany *Teoria i praktyka współczesnej polityki handlu międzynarodowego* stanowi logiczną kontynuację wcześniejszych publikacji pracowników i doktorantów Katedry Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, a mianowicie opublikowanego w roku 2001 zeszytu pt. *Teoretyczne i empiryczne aspekty współczesnych międzynarodowych stosunków gospodarczych* oraz wydanego w roku 2004 opracowania pt. *Teoria handlu międzynarodowego a współczesna gospodarka światowa.* Obie wymienione publikacje ukazały się nakładem Wydawnictwa Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Przedmiotem rozważań autorów w tych pracach są przede wszystkim aktualnie zachodzące zjawiska w gospodarce światowej. Nawiązują oni do bieżących osiągnięć współczesnej teorii i polityki handlu międzynarodowego oraz wykorzystują wnioski z najnowszych badań empirycznych, które są rezultatem ich własnych analiz lub ukazały się w literaturze polskiej bądź światowej.

Polityka handlu międzynarodowego, i to zarówno w jej ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym, jest jednym z najbardziej intrygujących i atrakcyjnych obszarów badawczych wchodzących w zakres szeroko rozumianych międzynarodowych stosunków gospodarczych. Podstawę rozważań w tym obszarze stanowi bowiem dyskutowany od dziesięcioleci, a nawet od wieków, ciągle nierozwiązany problem oddziaływania na dobrobyt kraju uczestniczącego w międzynarodowym podziale pracy alternatywnego podejścia związanego bądź z wolną wymianą handlową, bądź z aktywną rolą państwa w sferze międzynarodowego obrotu towarowego. Idea wolnego handlu jest propagowana od czasów klasyków teorii ekonomii. W obecnej rzeczywistości nawiązuje do niej Światowa Organizacja Handlu, zrzeszająca kraje, które zobowiązują się do dążenia do eliminowania barier w wymianie handlowej. W rzeczywistości jednak, mimo składanych deklaracji i zobowiązań, nie ma państw, które w różnym stopniu i w różnej formie nie prowadziłyby polityki handlu międzynarodowego. I jakkolwiek obserwuje się wyraźną ewolucję odstępowania bądź zmniejszania roli tradycyjnych taryfowych środków tej polityki, to w ich miejsce pojawiają się narzędzia o charakterze poza- i parataryfowym.

Konflikt pomiędzy koncepcjami wolnego handlu oraz aktywnej polityki rządów w sferze wymiany międzynarodowej staje się jeszcze silniejszy w ostatnich dwóch dekadach, gdy bardzo dynamicznie zaczęła się rozwijać „nowa" teoria

handlu międzynarodowego, która w swych ujęciach modelowych uwzględnia niedoskonałą strukturę rynku. Dotąd, w warunkach wolnej konkurencji, przyjmowano bowiem, że z pewnymi wyjątkami, każda forma aktywnej polityki handlowej państwa jest mniej korzystna z punktu widzenia dobrobytu danego kraju oraz dobrobytu światowego w porównaniu z sytuacją rezygnacji z tworzenia barier w wymianie międzynarodowej. Rozwój rynków niedoskonałych, powstawanie branż o charakterze oligopolistycznym, szczególnie w gałęziach wytwarzających dobra najbardziej zaawansowane technologicznie, rosnąca rola wielkich korporacji – unaoczniły badaczom, że założenia przyjmowane w modelach wolnej konkurencji coraz bardziej przestają być adekwatne do rzeczywistości. Pojawiły się nowe koncepcje, w tym szczególnie najbardziej „nośna" teoria strategicznej polityki handlu międzynarodowego, które w konstruowanych w ich ramach modelach starają się przybliżać do cech charakteryzujących współczesny rynek światowy. Wnioski wynikające z modeli bazowych tych koncepcji wskazują na możliwość osiągania – w warunkach stosowania przez rządy krajów środków strategicznej polityki handlu międzynarodowego – wyższego poziomu dobrobytu aniżeli miałoby to miejsce w przypadku wymiany handlowej pozbawionej barier.

Autorzy niniejszego opracowania zajmują się w swych rozważaniach zagadnieniami i zjawiskami, które są charakterystyczne dla współczesnej teorii i praktyki polityki handlu międzynarodowego. I jakkolwiek, co jest znamienne na ogół dla prac zbiorowych, a wynika w dużej mierze z szerokiego spektrum zainteresowań autorów, praca nawiązuje do odmiennych poziomów analizy ekonomicznej (spojrzenie z punktu widzenia przedsiębiorstwa lub państwa), a także jest prowadzona na różnych poziomach abstrakcji (artykuły o charakterze teoretycznym oraz opracowania empiryczne), to jednak właśnie w tej różnorodności spojrzeń należy doszukiwać się przynajmniej próby odzwierciedlenia złożoności zjawisk występujących we współczesnej gospodarce światowej związanych z zagadnieniami polityki handlu międzynarodowego.

W części pierwszej zeszytu, poświęconej teorii polityki handlu międzynarodowego, zaprezentowano cztery artykuły autorstwa: W. Cela, E. Mińskiej-Struzik, T. Rynarzewskiego oraz Sz. Truskolaskiego.

W. Cel w opracowaniu pt. *Oddziaływanie instrumentów wspierania eksportu na przedsiębiorstwo – ujęcie modelowe* interesuje się teoretycznymi aspektami oddziaływania państwa na wywóz towarów za granicę. Autor przedstawia w artykule oryginalną modelową koncepcję opartą na zdiagnozowanych wcześniej współzależnościach, a odnoszącą się do stosowania przez państwo narzędzi mających na celu pobudzenie przedsiębiorstw do międzynarodowej ekspansji handlowej.

E. Mińska-Struzik w swoim artykule *Zagraniczna polityka handlowa w świetle nowej teorii handlu międzynarodowego* dokonuje przeglądu najnowszych

teorii wymiany, chcąc odpowiedzieć na pytanie, jak na ich tle przedstawia się koncepcja wolnego handlu i czy teorie nawiązujące do współczesnej gospodarki światowej pozwalają na odmienne w stosunku do dotychczasowego spojrzenie na relację pomiędzy handlem bez barier a protekcjonizmem. Autorka dochodzi do wniosku, iż wprawdzie nie można w pełni podważać znaczenia wolnej wymiany handlowej, ale rola tej idei w coraz większym stopniu ogranicza się do rynków, których struktura jest zbliżona do doskonałej konkurencji.

T. Rynarzewski w artykule *Lobbing przedsiębiorstw a teoria strategicznej polityki handlu międzynarodowego* dokonuje przeglądu teoretycznych modeli, których autorzy inkorporowali do ujęć bazowych tej polityki działalność grup interesu. W artykule sformułowane zostaje pytanie, czy i w jakim stopniu ta endogenizacja lobbingu przedsiębiorstw w bazowych modelach strategicznej polityki handlu międzynarodowego determinuje treść wniosków odnoszących się do związków aktywnej roli państwa z poziomem dobrobytu społecznego. Z generalnego spostrzeżenia sformułowanego przez autora wynika, że ocena roli tej formy polityki w kontekście jej wpływu na dobrobyt społeczny, także przy ewentualnej zmianie założeń, jest niejednoznaczna i ściśle związana z postacią kolejnych warunków wprowadzanych do rozpatrywanych modeli.

W artykule Sz. Truskolaskiego *Ochrona patentowa jako instrument polityki handlowej w zakresie obrotu dobrami zaawansowanymi technologicznie* analizuje się wewnętrzny i zewnętrzny aspekt ochrony patentowej jako instrumentu polityki handlowej. Ten pierwszy jest związany ze strukturą rynku dóbr o wyższym poziomie zaawansowania technologicznego, wywierając wpływ na konkurencyjność gospodarki, natomiast drugi odnosi się do przepływu zagranicznych patentów oraz innowatorów. W przypadku ujęcia zewnętrznego sformułowany zostaje istotny wniosek, iż polityka patentowa wywiera silny wpływ na kierunki handlu międzynarodowego dobrami zaawansowanymi technologicznie.

Druga część zeszytu jest poświęcona zagadnieniom empirycznym polityki handlu międzynarodowego. W tym fragmencie opracowania przedstawiono artykuły autorstwa: W. Nowary, Ł. Puśleckiego, R. Stawarskiej oraz P. Wybieralskiego.

W opracowaniu W. Nowary pt. *Polityka handlowa kraju goszczącego a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych* analizie podlega wpływ uprawiania aktywnej polityki handlowej na przepływ zagranicznych inwestycji do kraju goszczącego. Wśród wniosków sformułowanych w zakończeniu opracowania na szczególną uwagę zasługuje stwierdzenie, iż już samo zagrożenie protekcjonizmem może wywoływać przepływy kapitałowe do kraju, którego rząd zamierza wprowadzić różne instrumenty polityki handlowej.

Ł. Puślecki w artykule pt. *Polityka handlu międzynarodowego Stanów Zjednoczonych Ameryki i Unii Europejskiej w procesie globalizacji współczesnej gospodarki światowej* przeprowadza analizę wzajemnych relacji handlowych

i inwestycyjnych pomiędzy tymi dwoma członami Triady na przestrzeni ostatnich około pięćdziesięciu lat. Autor wskazuje wśród wniosków na jednoczesne występowanie czynników osłabiających oraz wzmacniających powyższe związki, podkreślając ich rolę w kształtowaniu światowego ładu i potencjału ekonomicznego.

Przedmiotem zainteresowania R. Stawarskiej w opracowaniu *Wspólna polityka handlowa i miejsce Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym* jest szerokie spektrum zagadnień nawiązujących do intencji, skutków w sferze dobrobytu oraz skuteczności wspólnej polityki handlowej Unii Europejskiej. Autorka wśród wielu interesujących spostrzeżeń formułuje również istotny wniosek o stosunkowo niskiej efektywności tej polityki, której narzędzia są odnoszone do krajów trzecich. W artykule podkreśla się rolę czynników o charakterze pozaekonomicznym, które w dużej mierze decydują o wyborze stosownych środków wspólnej polityki handlowej oraz o jej ukierunkowaniu.

Istotę rozważań P. Wybieralskiego w artykule pt. *Zachowania wielkich korporacji w warunkach strategicznej polityki handlu międzynarodowego (na przykładzie podmiotów z branży półprzewodników elektronicznych)* stanowią interakcje zachodzące pomiędzy przedsiębiorstwami wytwarzającymi produkty zaawansowane technologicznie. Na podstawie zaczerpniętych z literatury wyników badań empirycznych dotyczących wpływu wspólnych projektów technologicznych oraz przeprowadzonych fuzji na wzrost sprzedaży autor podejmuje próbę ich przeniesienia do modeli rynku oligopolistycznego z uwzględnieniem roli strategicznej polityki handlu międzynarodowego.

Złożoność i dynamiczny rozwój teorii i praktyki polityki handlu międzynarodowego powodują, iż formułowane w obu częściach opracowania wnioski nie mają często jednoznacznego charakteru. Wiele poruszanych w książce zagadnień ma ciągle otwarty charakter. Stwarza to przestrzeń do prowadzenia dalszych badań, dyskusji, tworzenia nowych koncepcji i ujęć. Autorzy niniejszego zeszytu mają nadzieję, że prezentowane w ich artykułach zagadnienia zachęcą czytelników do dalszego pogłębiania wiedzy z zakresu teorii i praktyki polityki handlu międzynarodowego i będą stanowić bodziec do aktywnego udziału w dyskusji na temat relacji pomiędzy ideą wolnej wymiany oraz interwencyjną polityką państwa w sferze międzynarodowego podziału pracy.

Tomasz Rynarzewski